

Tárczy-Hornoch Antal méltatása

Születésének 125. évfordulója alkalmából 2025. október 16-án, a XIII. Geomatikai Szeminárium keretében Sopronban, a HUN-REN Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet előkertjében szobrának koszorúzásával emlékeztünk meg Tárczy-Hornoch Antalról. Az alábbi beszéd a megemlékezés során hangzott el.

Az előttünk álló mellszobor jelkép: soproni, miskolci és budapesti egyetemi szaktanszékeké, de mindenekelőtt a nagybetűs Intézeté. Mai neve: HUN-REN Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet.

Erre a beszédre készülve elolvastam a Professor úrról szóló, szinte összes korábbi méltatást. Mondanivalómat a 100 éves, valamint az eddigi 125 éves évfordulós írásokból, beszélgetésekből és személyes emlékeimből állítottam össze.

A matematikai tehetséggel megáldott munkácsi gimnazistának – amint Somogyi József azt 2000-ben megírta – „*Kárpátalja Csehszlovákiához való csatolása után a helyi hatóságok nem engedélyezték, hogy ... Sopronban ... folytassa felsőfokú tanulmányait*”. Így került Leobenbe, ahol bányamérnöki, majd bányamérő mérnöki és műszaki doktori oklevelet szerzett. Kerek 100 éve, hogy a vetődések megoldási problémáira bányamérők számára matematikai modelleket dolgozott ki. 26 éves korában nevezték ki a soproni Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola Geodézia és Bányaméréstani Tanszéke rendkívüli (majd később rendes) tanszékvezető tanárává. Vetőmodellezési dolgozatát 1927-ben a Springer jelentette meg, és a soproni főiskolai tanár ezzel – amint Patvaros József megfogalmazta – „*üstökösként robbant be a nemzetközi és a hazai bányászati szakirodalomba*”. 28 évesen vette feleségül egy munkácsi tanárember lányát. A Hornoch családnévből apósa kérésére lett Tárczy-Hornoch.

Kutatói igényességét az egyetemi képzések fejlesztése és folyóiratalapítás is jelzi. Amint Verő József 2000-ben megállapította: a német nyelvű, magyarul „A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bányászati és Kohóipari Tanszékének jelentéseiből. Sopron, Magyarország” című folyóirat „*igazolta, hogy a világhírű selmeci főiskola soproni jogutódja méltóan folytatja a régi intézmény hírnevét megalapozó magas színvonalú oktató és kutató munkát*”.

Mintaadó embersége és hűsége a hazához a háború idején is megmutatkozott. 1945-ben a Szentgyörgyi-féle akadémia alapító tagja, 1946 júliusában az MTA levelező, decemberben az MTA rendes tagja lett, úgyhogy fél év leforgása alatt két akadémiai székfoglaló előadást is tartott.

1949-ben nem fogadott el egy külföldi professzori meghívást, pedig az Leoben-ből, az alma matertől érkezett. Helyette megindította Sopronban az önálló földmérőmérnök-, 1951-ben a geofizikus-mérnök képzést. Verő József emlékezete szerint, „*amikor szóba került az egyetem áthelyezésének lehetősége, 1951-ben az ezt ellenző Tárczy-Hornoch és Kántás, továbbá Vendel Miklós és Hazay István Geodéziai és Geofizikai Munkaközösséget alakított*”. Tárczy-Hornoch Antal 1955-ig volt e munkaközösség vezetője, 1955-től az általa alapított MTA Geodéziai Kutatólaboratórium (valójában akadémiai kutatócsoport) vezetője lett. Kántás Károly Ausztriába távozásával a geofizikai kutatólaboratórium vezetését is átvette. Az akadémiai kutatóintézet-hálózat kialakításakor ő kezdeményezte az „MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézet” 1971-es megalapítását.

Teljes publikációs listája megtalálható a Magyar Tudományos Művek Tárában. Professor úr nagysága és igényessége publikációi mellett abban is megmutatkozik, hogy 1969-ben ő volt az egyik jelölője a fizikai Nobel-díjra James Van Allen űrkutatónak, a Van Allen-sugárzási öv (az 1957-58-as Nemzetközi Geofizikai Év egyik legnagyobb felfedezése) névadójának. (Máig érthetetlen, hogy Van Allen felfedezése miért nem érdemelt Nobel-díjat.)

Német, osztrák, magyar egyetemek tiszteletbeli doktora lett; a soproni és miskolci is. A Nehézipari Műszaki Egyetem 1976. decemberi egyetemi tanácsi határozati szövege az 1977. júniusi tanévzárón – egyetemi diplomaosztáson – is elhangzott. A Harkovi Műszaki Egyetem rektora mellett – idézem – „*Tárczy Hornoch Antal Kossuth- és Állami díjas akadémikust, többszörös tiszteletbeli doktort, nyugalmazott egyetemi tanárt, Vendel Miklós Kossuth-díjas akadémikust, nyugalmazott egyetemi tanárt, Verő József Kossuth-díjas akadémikust, nyugalmazott egyetemi tanárt a műszaki tudományok és az oktatás fejlesztése területén szerzett kimagasló érdemeik elismeréséül az egyetem tanácsa tiszteletbeli doktorává fogadta*.” Ez azért is emlékezetes, mert mindhárom magyar díszdoktor soproni volt: Vendel Miklós a geológia, Verő József pedig a kohászat professzora: geofizikus akadémikusunk édesapja.

1977. augusztus 1-én kezdtem dolgozni ebben a kutatóintézetben. Tárczy-Hornoch Antal nyugalmazott igazgatót gyakran láttam az Intézet falai között. Volt, amikor kezet nyújtott egy-egy tudományos segédmunkatársnak. Dolgozott, rendezkedett, mesélt: leginkább intézeti hölgykoszorúval körülvéve, a rendszeres heti kávézgatás közben.

A halála utáni napokban (1986 januárjában) véletlenül tanúja voltam, hogy az új igazgató, Somogyi József (az Intézet egyik ideai nagy halottja) mennyire felháborodott a pártbizottságból jött telefonos utasításon, hogy a mindvégig templomba (a Szent György templomba gyalogosan) járó akadémikus intézeti

gyászjelentéséről távolítsák el a keresztet. „Az özvegy kérését is semmibe veszitek!” – kiabált az elvtársal.

Tárczy-Hornoch Antalné (született: Tárczy Irén), a mindig háttérbe húzódó feleség mindössze harminc nappal élte túl a férjét. Őt a soproni református lelképásztor temette a családi sírba. Amint az Intézet ideai másik nagy halottjának, Ádám Antalnak az életműve is alátámasztja: minden férfiúi teljesítmény mögött ott a láthatatlan támasz, a házastársi teherátvállalás.

Ki gondolta volna, hogy a soproni tudomány többszöri (háromszöri) újjá alapozása egy kárpátaljai magyar házaspár nevéhez fűződik?

Tárczy-Hornoch Antal szobrának megkoszorúzásakor a Magyar Tudományos Akadémia 200 éve alatt elért összes – régi és új, a jövőt újra alapozó – hazai földtudományi teljesítménye, valamint Tárczy-Hornoch Antal szellemi kisugárzásából származó minden patrióta helytállása előtt tisztelgünk

Szarka László
az MTA rendes tagja
(A fényképek Busics György felvételei)

Rendezvények

Beszámoló a Geomatikai Szeminárium konferenciáról

A soproni HUN-REN Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet (FI) október 16-17-én rendezte a szokásos, két évente esedékes, hazai résztvevőkre alapozott Geomatika Szemináriumot. Az ideai Szeminárium aktualitását három jubileum is növelte: az MTA megalapításának 200. évfordulója, Tárczy-Hornoch Antal intézetalapító akadémikus (szül. 1900. október 13.) születésének 125. évfordulója, valamint a soproni kutatóhely akadémiai intézményesülésének 70. évfordulója. A jeles évfordulók kapcsán lezajlott méltó megemlékezések mellett magas szintű szakmai programon vehetett részt a 38 regisztrált résztvevő, akik a geomatika területén kutatói és oktatói munkát végző, meghatározó magyar intézmények sorából (BME, Soproni Egyetem, Lechner Tudásközpont, ÓE) érkeztek Sopronba. 28 szóbeli, 15–15 perces előadást, 5 szekcióba beosztva hallgathattak meg a résztvevők másfél napon keresztül. Köszönhetően a programba iktatott, a szekcióüléseket lezáró vitafórumoknak, élénk szakmai vitáknak lehettünk részesei, amelyek remélhetőleg inspirálni fogják a kollégákat a bemutatott eredmények finomítására és a kutatások folytatására. Ezen kívül poszterszekció is volt, amelyen 6 poszter került bemutatásra.

A programot október 16-án *Orbán Aladár*, a FI emeritusa, Tárczy-Hornoch Antal hajdani tanársegédje a Soproni Egyetem Bányamérés-tanszékén, nyitotta meg akadémikus úr érdemeinek bemutatásával, saját életpályájának tükrében.

Ezután *Kovács István János*, a FI megbízott igazgatójának előadása felvázolta az akadémiai kutatóhálózatnak az utóbbi 10–15 évben lezajlott, intézetünket is erősen érintő átalakulási és újra szerveződési folyamatait. A tudományos szekcióülések után a FI Csatkai Endre utcai előkertjében *Szarka László* akadémikus méltatta Tárczy-Hornoch Antal emberi és szakmai értékeit (beszédét fentebb közöltük – a szerk), majd Sopron Város Polgármesteri Hivatalának, a Soproni Egyetemnek, az MTA Földtudományok Osztályának, a Magyarhoni Földtani Társaságnak és a soproni intézetnek jelen lévő képviselői megkoszorúzták intézetalapító akadémikusunk előkertben álló mellszobrát. A koszorúzás alatt trombitán csendültek fel a Bányász himnusz dallamai.